

Dnešní nadpis evokuje spoustu otázek. Proč vzácné, proč krásné a co ta tajemnost? Pokud bychom měli odpovědět na otázku vzácnosti, stačilo by nasměrovat pohled čtenáře na mapku rozšíření mokřadů na území národního parku. Mokřadních společenstev je na ní skutečně poskrovnu. Ale nebývalo tomu tak.

Během čtyřiceti let, do roku 1990, bylo v ČR odvodněno přes milion hektarů půdy. Z více než milionu hektarů mokřadů vykazovaných začátkem padesátých let dnes zbývá pouhých 350 tisíc hektarů, což představuje asi 27 % původní rozlohy. Hrozivá jsou nejen čísla, ale hlavně důsledky odvodňování. Patří k nim zhoršení kvality půdy, její rychlý odnos z krajiny, dále zvyšování koncentrace škodlivin v půdě a klesání hladiny podzemní vody. Výčet by byl samozřejmě delší, ale není účelem strašit, naopak, ukázat jedinečnost a krásu vody, nezbytnost její ochrany a všeho, co je na ní bytostně závislé. A to jsme i my, lidé.

Ale abychom tematicky nevybočili v našem povídání, podívejme se na biotopy soustavy Natura 2000, které mají hodně společného s vodou a řadíme je do skupiny **R – prameniště a rašeliniště**.

R1 – PRAMENIŠTĚ

V Krkonoších můžeme objevit tři podjednotky **luční (R1.2), lesní (R1.4) a subalpínská prameniště (R1.5)**. Lze o nich říci, že jsou to sourozenci. Mají mnoho společného, ale přesto je každé něčím jiné.

Všechna společenstva pramenišť jsou závislá na proudící vodě bohaté na kyslík s teplotou, která v průběhu roku kolísá jen nepatrně. Mohou vzniknout na místech, kde voda vytéká z jediného místa a proudí dál, nebo se rozlévá do plochy. Takovému místu říkáme výroniště. Prameniště mají také společnou strukturu vegetace, která je velmi úzce spjata s chemickým složením vody. Na všech typech pramenišť nalezneme krásné zelené polštářky mechů, které lákají k poležení. Ale věřte mi, za okamžik byste byli mokří od hlavy k patám. Mechy jsou nasáklé vodou jako houba. Právě ony zadržují vodu a pomáhají tak ochránit nížiny před škodami, které mohou způsobit velké přívaly vody. Zajímavé je i to, že mechy, které nalezneme na prameništích u nás, nalezneme s velkou pravděpodobností i na prameništích v jiných zemích. Jinak je to však s bylinami, které na prameništích rostou.

Byliny odlišují prameniště různých pohoří a jsou i tím, co rozlišuje jednotlivé typy pramenišť mezi sebou. Kromě bylin k tomu přistupuje i míra zastínění. Jinak je to na lučních prameništích a jinak hluboko v lese. Na loukách se na první pohled **luční prameniště** jeví jako malé jezírko utopené ve zmeči mechů a různých velkých zelených rostlin. Nejvýznamnější z nich jsou nenápadné rostlinky se zvláštním jménem zdrojovky. Svě jméno pravděpodobně získaly, protože svoji přítomností ukazují na zdroj vody. Společnost jim dělají porosty řeřišnice, ptačince a statných sítin. Někdy můžeme najít podobnou vegetaci i na světlínách v lesích, pokud tam vyvěrá horský potůček. Okraje těchto míst, známých pod pojmem kaliště, na podzim často využívají jeleni v říji ke chlazení. **Lesní prameniště** jsou na rozdíl od lučních zastíněná a vegetace je tam řidší. Opět zde nalezneme hojně mechy spolu s vrbinou hajní nebo violkou bahenní. Velmi vzácná je vegetace **subalpínských pramenišť**. Vyskytují se vysoko v horách nad horní hranicí lesa (pro-

VIERA HORÁKOVÁ

Vzácné, krásné a tajemné mokřady

to subalpínských), často na obtížně přístupných místech. U nás je najdeme v Krkonoších, na Králickém Sněžníku a v Hrubém Jeseníku. Do třetice si zopakujeme, že i tady tvoří základ mechy. Ale na rozdíl od předchozích dvou typů v subalpínských prameništích mohou byliny převážit nad mechy. Ve vrcholném létě nás proto okouzlí svojí barevností. Česnek sibiřský s růžovými květy dokáže na prameništi vytvořit hustý koberec, ze kterého se v teplém počasí line známá česneková vůně. Z koberce vykukují také temně fialové květy kropače vytrvalého kontrastující s bílým chmýřím suchopýru alpského. Většina bylin rostoucích na subalpínských prameništích je chráněna zákonem.

R2 – SLATINNÁ A PŘECHODOVÁ RAŠELINIŠTĚ

V nadpisu se objevila slova, která běžně v našem jazyce nepoužíváme. Takže, co jsou slatiniště a rašeliniště? Velmi stručně řečeno: **slatiniště** jsou místa, kde se hromadí voda bohatá na minerály a odumřelá hmota rostlin obsahuje zejména ostřice. Naopak **rašeliniště** jsou místa s vodou, která je na minerály chudá. Často se jedná o vodu srážkovou. Převažují zde rašeliničky, ostatních bylin je málo.

Ze skupiny R2 nalezneme na území Krkonoš nejčastěji **nevápnitá mechová slatiniště (R2.2) a přechodová rašeliniště (R2.3)**.

První z nich se vyskytují roztroušené po celém území Krkonoš, s výjimkou nejvyšších poloh. Společenstva ostřic nejraději osidlují nejvodnatější části podmáčených luk nebo zamokřené půdy na svazích. Nejtypičtější rostlinou jsou suchopýry, které zjara tvoří nápadné bílé plochy ve slatiništích. Kromě suchopýrů zde nalezneme množství různých druhů mechů, sítin a ostřic.

Druhá podjednotka má vyvinutou silnější vrstvu rašeliny. Mezi mechy začínají kralovat rašeliničky. Také bylin je o poznání méně. Místa, která hostí tuto vegetaci, můžeme objevit v rozvolněných lesních porostech, často v těsné blízkosti horní hranice lesa.

V Krkonoších jsou půdy na velké části území kyselé. Ale samozřejmě všude existují výjimky, které potvrzují pravidlo. Proto i na území národního parku se najdou místa, kde tomu tak není. Díky tomu Krkonoše hostí i na druhý bohatší ostřicovomechová společenstva s vodou, která obsahuje uhlíkatý vápenatý. Jsou to **vápnitá slatiniště (R2.1)**, vyskytující

◀ Pravidelná péče o mokré louky přináší ovoce – pestrý porost s orchidejemi

Ze skupiny vrchovišť se na území národního parku nalézají hned tři podjednotky: **otevřená vrchoviště (R3.1), vrchoviště s klečí (Pinus mugo) (R3.2) a vrchovištní šlenky (R3.3)**.

Na toukách po krkonošské přírodě je potkáte v nejvyšších a v nejprísneji chráněných částech první zóny národního parku. Jsou poslední památkou na subarktickou tundru, která tady existovala na sklonku poslední doby ledové. Z této doby nám tady také zůstaly i rostliny a živočichové, tzv. glaciální relikty. Tyto druhy, které dodnes žijí v krkonošské tundře, nám neustále připomínají unikátnost vrcholové plošiny Krkonoš v rámci celé Evropy.

Pojďme se nehostinné tundře podívat „na zoubek“. A že je to zoubek pěkně studený. Nízká teplota, častý déšť a sníh, mlhy a vítr. Myslím, že už jenom při této představě se posunujete blíže ke kamnům. Ale navzdory drsným klimatickým podmínkám se tady život nezastavil. Mechy, lišejníky, ostřice, suchopýry a různé keříčky tvoří porost na živinami velmi chudé půdě.

Tam, kde se nahromadila odumřelá hmota, která vzniká po každém létě, je situace o maličko jiná. Odumřelé rostliny vytvořily vrstvu padanky, která je díky vydatným deštům nasáklá vodou, a proto je málo provzdušněná. To přispívá k pomalejšímu rozkladu odumřelé hmoty a jejímu hromadění. Postupem času vyšší byliny svými kořeny už nedosáhnou k půdě a musí ustoupit jiným, méně náročným druhům.

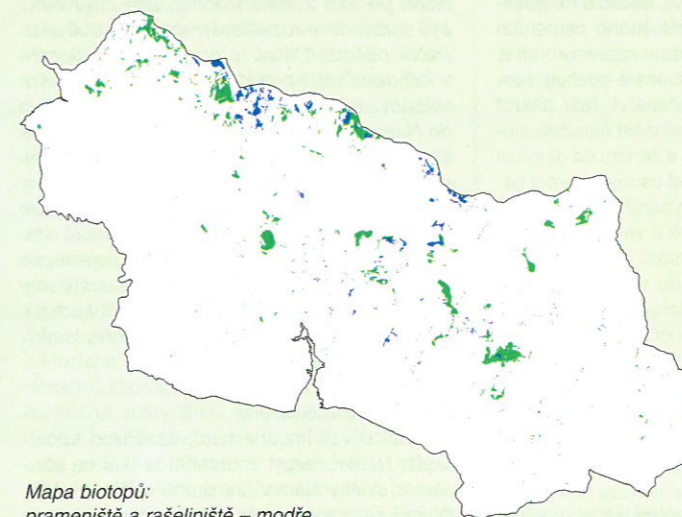
Přírodní rezervoár vody – rašeliniště

se velmi vzácné v podhůří Krkonoš. Nejnápadnější dominantou jsou zde orchideje, např. prstnatec májový.

R3 – VRCHOVIŠTĚ

A máme tu další pojem, který je nutné objasnit. **Vrchoviště** (nebo vrchovištní rašeliniště) se vyznačuje vyklenutým tvarem připomínající čoučku. Můžeme na ní často rozeznat vrcholovou plošinu. Ta bývá obvykle členěná na malé vyvýšeniny (bulty) a zvodněné sníženiny (šlenky nebo jezírka).

Králem vrchovišť je rašelinič. Na jeho hustý porost pak navazují nízké keříčky a v nejvyšších polohách Krkonoš také kleč.

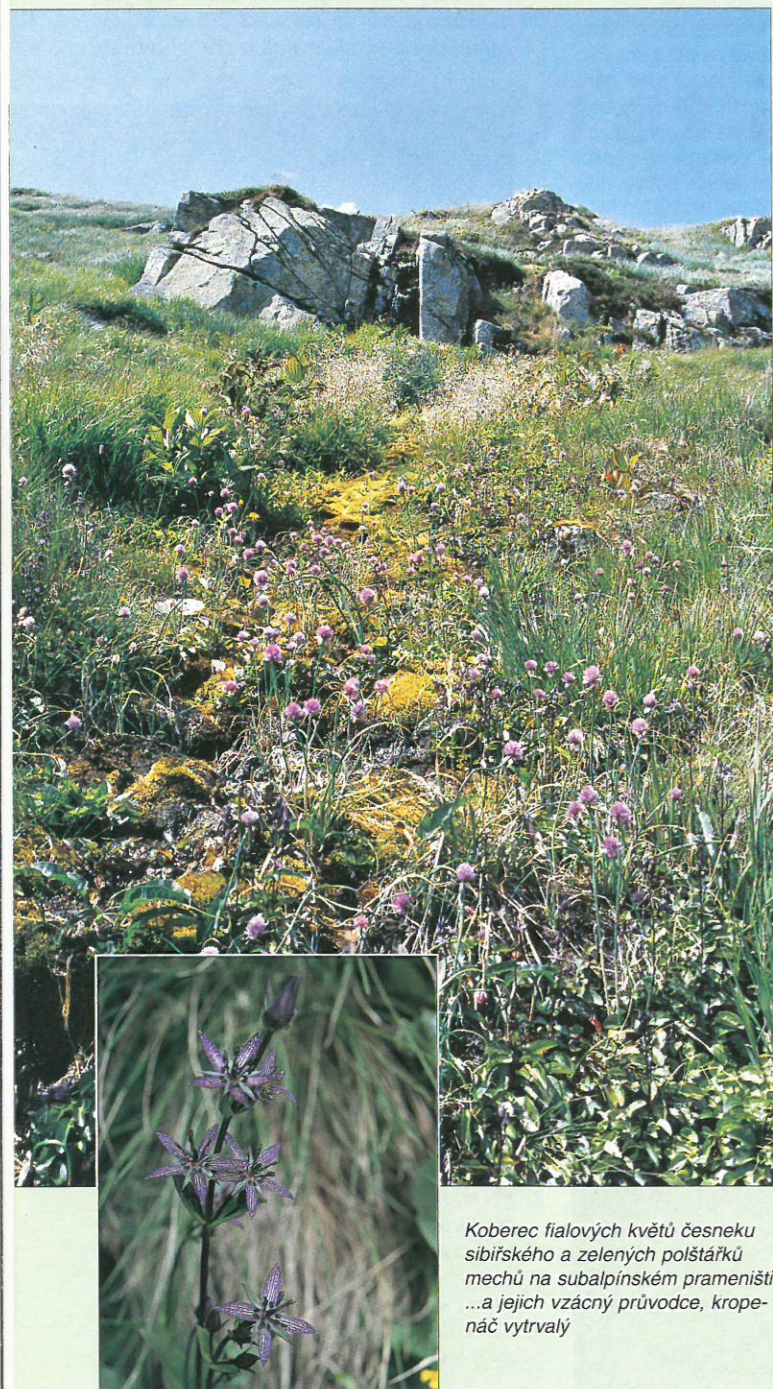
Mapa biotopů: prameniště a rašeliniště – modře rašelinné a podmáčené smrčiny – zeleně

Jsou však i rostliny, které si svůj životní standard umějí zvýšit. Dobrým příkladem jsou rosnatky. Nedostatek živin si dokážou vyrovnat hmyzem, který „uloví“ svými lepkavými lístky. Dalším překvapením je soužití kleče a ostružiníku morušky. Setkal se zde sever s jihem. Kleč roste v horách střední a východní Evropy a v Krkonoších má svůj nejsevernější výskyt. Naopak moruška představuje v Krkonoších severský druh na jeho nejjihnější lokalitě. Dohromady zde tvoří společenstvo nazvané morušková kleč, jež nikde jinde ve světě nepotkáte.

Na okrajích vrchovišť nalezneme ještě další biotopy. Jsou to **rašelinné a podmáčené smrčiny (L9.2)**. Tyto lesy mají rády, tak jako vegetace vrchovišť, drsné klima a dostatek vody. V Krkonoších je můžeme najít ve vyšších polohách pohoří, při horní hranici lesa. Tvoří je rozvolněný porost smrku, který je menšího vzrůstu. Méně často se tady kromě smrku vyskytují i jiné dřeviny, například bříza nebo jeřáb. V podrostu kromě rašeliničů a dalších druhů mechů hojně rostou borůvky, vložnyně nebo brusinky.

A věřte mi, když se po dešti z blat začne „kouřit“ a celá se zahalí do mlžného závoje, neznám tajemnější místo. Pokud tady zůstanete až do pozdního večera, když slunce zmizí za obzorem a stíny se prodlouží, pak se v nastalém šeru objeví na bletech tajemná světýlka. Vědci tvrdí, že jsou to výrony plynů, které se samy mohou vznítit. Co by na to asi říkal Krakonoš, co myslíte?

foto autorka a Jitka Kopáčová, Karel Hník, Andrea Moravcová

Koberec fialových květů česneku sibiřského a zelených polštářků mechů na subalpínském prameništi ...a jejich vzácný průvodce, kropač vytrvalý